
Culture and Modernity: East-West-Philosophical Perspectives.
Honolulu: University of Hawaii Press, 1991. pp. 261–278.

ГУМЕНЮК Юлія,

*здобувач поза аспірантурою кафедри етики, естетика та
культурології філософського факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АЛЬТРУЇЗМ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЛЮДСЬКОГО МОВЛЕННЯ

Основою комунікативних процесів є жива природна мова з усіма наявними складниками комунікації: фізичними, фізіологічними, психологічними, соціальними, контекстними, ситуативними та ін. У другій половині ХХ століття про мову стали говорити як про форму, спосіб життєдіяльності, вираження особистості, вербалізації досвіду і його усвідомлення, організації міжособистісного спілкування у процесі спільної діяльності людей [1, с.8, 11]. Тому, на думку Л. Дротянко «Проблеми соціальних комунікацій, комунікативних актів, комунікативних дій ... є перманентно актуальними для різних соціально-гуманітарних наук, оскільки сама сутність суспільного буття виявляє себе через мову і мовлення» [2, с.16-17].

Серед значної кількості проблем, охоплених дослідженнями мови й мовлення, нашу увагу привертає лінгвістичний альтруїзм, як важливий аспект людської поведінки, який виражається в тому, що люди, спілкуючись, діляться інформацією та своїми знаннями з іншими, і роблять це часто безкорисливо. Одразу природньо виникає егоїстичне питання – навіщо ділитись знаннями й інформацією, коли їх можна тримати в собі? Відповідь віднаходимо в універсальній теорії альтруїзму, в межах якої даний феномен розглядається як система ціннісних орієнтацій особистості, при якій основний мотив і критерії етичної оцінки засновані виключно на інтересах та благах іншої людини або соціуму. Очевидно, проблема

альтруїзму зачіпає значний аспект життя людини і по суті, реальність альтруїстичної поведінки може бути визначена виключно тими цінностями, які лежать в основі взаємовідносин. Отже, в контексті комунікативних процесів, в основі яких лежить лінгвістичний альтруїзм, оповідач-транслятор, маючи чисті наміри, та витрачаючи власні сили, передає свої знання Іншому. Пояснення цього явища стає можливим, звертаючись до різних галузей знань, зокрема: мовознавства, теорії інформації, комунікативістики, функціональної лінгвістики, психолінгвістики, теорії мовленевої діяльності та соціолінгвістики [1, с.11].

В контексті заявленої проблематики цікавою є думка Р. Докінза, автора теорії егоїстичного гена [3], який стверджує, що у тваринному світі будь яка комунікація є маніпулятивною й заволодіваючою і керують цим процесом гени. Прикладом таких маніпулятивних комунікацій серед тварин можна назвати їх шлюбні заклики. Функція ж людського мовлення в значній мірі полягає в тому, щоб впливати та спонукати слухача робити те, що хоче оповідач, використовуючи при цьому різні засоби, такі як: риторика, інтонація, повторення, поетика, тональність голосу. Тобто, в комунікативних процесах ми часто маємо справу з красномовними ораторами, солодкоголосими спокусниками, гіпнотичними оповідачами, які, бажаючи схилити на свою сторону інших людей, використовують мову як інструмент ментальних маніпуляцій і як засіб для досягнення своїх корисливих цілей.

Повертаючись до комунікативних процесів в людському суспільстві, припустімо, що метою передавання інформації та знань є не просвітницька діяльність, як вид лінгвістичного альтруїзму, а бажання оповідача-транслятора вплинути на свого слухача, щоб той розділяв точку зору транслюючого, та привернути увагу до своїх ідей великої аудиторії. З цього приводу Р. Докінз пише: «Якщо вчений почув або прочитав цікаву ідею, він повідомляє про неї своїм колегам і студентам. Він згадує про неї у своїх статтях і лекціях. Якщо ідея підхоплюється, то кажуть, що вона поширюється, передаючись від одних мізків до інших.» [3, с. 192]. Одразу виникає

питання щодо достовірності інформації та псевдознавства. Тут доречно було б звернутись до поняття штучної (навмисної) помилки, до якої може вдаватись учений, щоб привернути увагу слухача, зробити інформацію більш наочною, доступною та цікавою і, саме головне, вигідною для нього.

Вперше виділив феномен навмисної помилки з поміж інших Л. Вітгенштайн. До того ж він у своєму логіко-філософському трактаті ввів термін «мовна гра» [4]. Філософ писав, що усі ігри мають певні правила, а отже дають можливість відрізнити саме мовну гру від обмовки, тобто навмисну помилку від ненавмисної. Також він зазначав, що один і той самий вислів у різних контекстах матиме й різні смисли. У продовження цього, слушно додати, що швейцарський лінгвіст Ш. Баллі усі мовні порушення розмежовував на власне «мовні» й комунікативні (прагматичні) [5, с.23]. Отже, моделюючи прагматичну ситуацію, можна вийти на доволі зловіщі лінгвістичні наміри: деякий час оповідач-транслятор говорить чисту правду і, таким чином, входить у довіру свого слухача, а потім, користуючись цією ж довірою, починає «мовну гру» там, де йому це вигідно в бажанні маніпулювати людською свідомістю.

Важливо розуміти, що людське мовлення це не суцільна верениця альтруїстичних актів, це один із видів людської поведінки, який підпорядковується безкомпромісному біологічному закону: ресурси, які людина витрачає на щось одне – це ті ресурси, які не були спрямовані нею на щось інше, дуже важливе для виживання. Тому, вдаючись до необмеженого лінгвістичного альтруїзму, можна стати жертвою, так званого, вербального відбору. Тут слушно зацентувати увагу на прямий зв'язок між лінгвістичним альтруїзмом та рівнем вербального інтелекту, який людина «прокачує» упродовж усього активного життя. Саме вербальний інтелект відповідає за отримання, аналіз та подальше застосування інформації та базується на реальному досвіді. Люди з розвинутим вербальним інтелектом можуть успішно реалізувати себе у різних сферах життєдіяльності. Тільки за таких умов, засвоюючи нову інформацію, інтерпретуючи її в усне або писемне мовлення та

трансляючи через засоби комунікації, стають можливими акти істинного лінгвістичного альтруїзму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : 2004. – 344 с.
2. Дротянко Л. Г. Комунікації в соціальних мережах і феномен мультикультуралізму. Вісник НАУ. 2019. № 1 (29). С. 16–21. (Серія «Філософія. Культурологія»). DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.13885>
3. Dawkins R. The selfish gene. – Oxford: Oxford univ. press, 1990. – 352 p.
4. Людвіг Вітгенштайн. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження. / Пер. Є. Поповича. – Київ : Основи. – 1995.
5. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології : монографія. Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана. Франка, 2000. 236 с.

ДРОСТ Софія,

*студентка факультету філософії і суспільствознавства
Українського державного університету імені Михайла
Драгоманова, м. Київ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ І МОРАЛІ В ХХІ СТОЛІТТІ

Беззаперечним є факт, що досить прогресуючими, провідними ідеями ХХІ століття є секуляризм, лібералізм, плюралізм та посилення ідеалів демократії. Саме ці явища так чи інакше вплинули на розуміння та сприйняття релігії і моралі, а також на взаємозв'язок між ними. Пам'ятаймо, що в той час, як на Заході в ХХ столітті в більшості людей захоплювала ідея свободи, тож суспільство все менш зважало на Бога і церкву, то у нас, на Сході, де довгий період прогресував марксистсько-комуністичний лад,